УДК 338.43:633(477)

Світлана Миколаївна ХАЛАТУР

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИМИ РЕСУРСАМИ ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Халатур, С. М. Забезпеченість економічними ресурсами галузі сільського господарства України / Світлана Миколаївна Халатур // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 1. – С. 96-100. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. *У процесі сільськогосподарського виробництва використовуються природні ресурси, людські ресурси і капітал. Відповідальне управління ресурсами сприятиме сталому розвитку сільського господарства з можливістю сільськогосподарської продукції задовольнити кількісно і якісно потреби населення в продовольстві. Перехід сільськогосподарського виробництва на індустріальну основу, поява нової техніки, технологій, організаційних інновацій визначаються кількісним і якісним складом економічних ресурсів, які відповідали б сучасним умовам діяльності сільськогосподарської галузі. Актуальність вирішення проблеми забезпеченості економічними ресурсами для галузі сільського господарства визначається її зростанням та стратегічним значенням для країни, поширенням великомасштабного виробництва, постійними змінами в агропромисловому комплексі, інфляційними процесами, входженням економіки України у світове співтовариство.*

Мета *– виявлення тенденцій формування структури економічних ресурсів та забезпеченість ними галузі сільського господарства України.*

Метод (методологія)*. У процесі досліджень використано методи: монографічний; критичного аналізу; структурного, трендового аналізу.*

Результати. *Оцінено галузеву структуру активів сільського господарства України. Встановлено тенденції зміни питомої ваги активів сільського господарства у складі активів усіх галузей економіки України та їх вартості. Проаналізовано динаміку зміни співвідношення необоротних і оборотних активів сільськогосподарських підприємств України. Проведено аналіз необоротних активів сільськогосподарських підприємств, розглянуто їх динаміку, визначено їх особливості порівняно з підприємствами інших галузей. Сформовано особливості відтворювальних процесів у сільськогосподарській галузі. Отримані результати мають бути спрямовані на раціоналізацію прийняття управлінських рішень у сфері фінансового менеджменту керівниками і спеціалістами вітчизняної сільськогосподарської галузі.*

Ключові слова: *сільськогосподарська галузь; активи; структура; оборотні активи; необоротні активи; розвиток; тенденція; перспективи; управління.*

Svitlana Mykolayivna KHALATUR

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance and banking,
Dnipropetrovs'k State Agrarian and Economic University

ECONOMIC RESOURCES PROVISION OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Abstract

Introduction. *In the process of agricultural production the natural resources, human resources and capital are used. Responsible management of resources will contribute to the sustainable development of agriculture with the possibility of agricultural products, to satisfy the needs of the population quantitatively and qualitatively. The transition of agricultural production on industrial basis, the emergence of new techniques, technologies, organizational innovations are defined by quantitative and qualitative composition of the economic resources that would meet the modern conditions of activity of the agricultural sector.*

© Світлана Миколаївна Халатур, 2017

Purpose. *The research aims to identify trends in the structure of the economic resources and their availability in the agricultural sector of Ukraine.*
Method (methodology). *In the process of research the following methods have been used: monographic method; method of critical analysis; method of structural and trend analysis.*
Results. *The structure of assets of agriculture of Ukraine is estimated. We have established the trends in the proportion of assets of agriculture in the structure of the assets of all sectors of the economy and their cost. The dynamics of changes in the ratio of fixed and current assets of agricultural enterprises of Ukraine is analysed. The analysis of non-current assets of agricultural enterprises is considered. It has been determined the dynamics of change in value of fixed assets. The features of reproductive processes in the agricultural sector are formed. The obtained results should be applied at the rationalization of administrative decisions in the field of financial management by managers and specialists of agricultural industry.*

Key words: *agricultural sector; assets; structure; current assets; non-current assets; development; trend; prospects; management.*

JEL classification: E23, O13, Q10

Вступ

Сільське господарство стає все більш складним видом діяльності, у розвиток якої зробили свій внесок досягнення науки і техніки. Разом з ефективною генетикою рослин і розмноженням тварин, були змінені технології виробництва шляхом уведення механізації, широкого використання хімічних добрив для боротьби з хворобами, з бур'янами і шкідниками, а також ветеринарні препарати і т. д. Все це зробило можливим глобальний розвиток сільськогосподарського виробництва.

Питання забезпеченості сільськогосподарської галузі економічним ресурсами досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: Г. І. Башнянин, Ф. Ф. Бутинець, Глен А. Велш, Л. В. Городянська, Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, О. І. Завійська, О. І. Коблянська, Я. В. Коваль, Д. Колдуелл, Т. О. Коропецька, Л. Г. Ловінська, І. Г. Манцуров, В. С. Міщенко, Л. О. Пашнюк, Н. М. Притуляк та ін. Але більшість науковців звертають увагу на аналіз, облік, управління, відтворення економічних ресурсів у промисловості, торгівлі, в економіці країни загалом, залишаючи поза увагою це питання в сільськогосподарській галузі.

Мета статті

Метою дослідження є виявлення тенденцій формування структури економічних ресурсів та забезпеченість ними галузі сільського господарства України; визначення особливостей відтворювальних процесів в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для стійкого розвитку сільського господарства потрібна велика мобілізація ресурсів, деякі з них значно зменшилися. Багато методів, які створили таку кількість сільськогосподарської продукції в розвинених країнах, такі, як зростання промисловості та інтенсивне сільське господарство, хімічні речовини стали причиною деградації виробничого потенціалу природних систем. Тиск на сільськогосподарське зростання продуктивності праці внаслідок надмірного та нераціонального використання природних ресурсів неминуче призведе до негативних наслідків для сталого розвитку сільського господарства.

У сільському господарстві оцінюється в категорію ресурси три основних компоненти: земля, праця і капітал, деякі автори вказують на четверту категорію – управління. Фактори виробництва можна поділити на три категорії:

- природні фактори (земля, ліси, води, клімат);
- зайнятість (безпосередньо працівники, фахівці, керівники);
- капітал (обладнання, комунальні послуги, будівництво, сировина тощо).

Кожен ресурс має вирішальну роль у досягненні кінцевого результату. У цій статті ми розглянемо тільки роль економічних ресурсів у сільськогосподарському виробництві і заходи для належного управління цими факторами, так що вони допоможуть виробляти сільськогосподарську продукцію протягом необмеженого періоду часу.

У сільському господарстві основні засоби є одним з основних компонентів технічної оснащеності сільськогосподарських підприємств. Ці ресурси у розпорядженні, умови, спосіб виробництва необхідно організувати так само, як досягнуті виробничі і економічні результати. Основні засоби в загальній структурі активів є основним фактором диференціації сільськогосподарських підприємств, крім людських трудових ресурсів. Основні засоби складають матеріально-технічну основу виробничої

потужності. Обсяг виробничих і економічних результатів багато в чому залежать від використання цього потенціалу [1; 2].

Стимулювання модернізації сільськогосподарського виробництва є одним з напрямків підтримки для української галузі сільського господарства, покликаним підвищити її конкурентоспроможність. Інвестиційна діяльність служить насамперед заміні людської праці капіталом. Економія праці, але і капіталомісткі методи і технології є наслідком цього процесу. Упровадження технічного прогресу пов'язане з інвестиціями в сучасне обладнання, яке також забезпечує виконання вимог сталого розвитку галузі сільського господарства [4].

Прогресуюча спеціалізація, яка пов'язана з великим розмахом однорідної продукції, створює сприятливі умови для модернізації фондів. Потенціал основних фондів є також елементом конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі [5]. Основні засоби враховуються головним чином у контексті раціонального управління господарством [6]. Основні засоби також ураховуються у контексті заборгованості сільськогосподарських підприємств і розглядаються як застава при довгострокових зобов'язаннях [7]. Однак набагато меншу увагу звертають на ефективність використання цих економічних ресурсів і можливості їх відтворення. Ефективність (коефіцієнт оборотності) основних і оборотних засобів оцінюється за продуктивністю і рентабельністю окремих груп активів.

Таблиця 1. Динаміка обсягу та структури необоротних та оборотних активів підприємств галузі сільського господарства, млн грн

Рік	Необоротні активи			Оборотні активи		
	Усього в національній економіці	Сільське господарство	Питома вага, %	Усього в національній економіці	Сільське господарство	Питома вага, %
2005	770183,0	35739,2	4,64	700719,2	32499,1	4,64
2006	932711,8	34468,9	3,70	899824,0	31581,5	3,51
2007	1253812,4	43674,7	3,48	1226964,1	46092,2	3,76
2008	1552055,6	59536,6	3,84	1665319,5	72710,4	4,37
2009	1749238,5	65693,9	3,76	1893929,3	82867,4	4,38
2010	1832922,8	69561,5	3,80	2229892,3	100482,4	4,51
2011	2102505,5	86568,1	4,12	2506632,2	139463,6	5,56
2012	2467526,3	101200,2	4,10	2886103,9	175091,8	6,07
2013	2422073,5	108796,4	4,49	2670152,5	185412,4	6,94
2014	3027708,0	112152,4	3,70	3028941,8	261814,7	8,64
2015	3960148,9	171147,0	4,32	4108602,7	514624,6	12,53
Зміна, %	514,18	478,88	93,13	586,34	1583,50	270,07

**Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України*

Особливо високі темпи зростання вартості необоротних активів відбулося майже в п’ять разів у 2015 році порівняно з 2005 роком. Проте питома вага необоротних активів галузі сільського господарства в структурі необоротних активів національної економіки зменшилася на 6,87 % у 2015 році порівняно з 2005 роком. Збільшення вартості необоротних активів вказує на поліпшення ступеня, в якому підприємства сільськогосподарської галузі обладнані технічними чинниками виробництва. Приріст оборотних активів стався майже в 15 разів у 2015 році порівняно з 2005 роком. Мінливість цих показників – це результат виробничої діяльності, тому можуть бути істотні відмінності в рівні їх споживання [11]. Існують відмінності між питомою вагою необоротних та оборотних активів у структурі сукупних активів сільського господарства (табл. 2).

У 2015 році в структурі сукупних активів сільського господарства є домінуючими оборотні активи, при цьому в 2005 році в структурі сукупних активів домінували необоротні активи. У 2005 році оборотні активи склали 47,45 %, необоротні активи – 52,18 %; у 2015 році оборотні активи склали 75,04 %, необоротні активи – 24,95 % від вартості сукупних активів сільського господарства.

Найбільші зміни відбулися в оборотних активах протягом 2014-2015 років. Зростання вартості ресурсів було більшим, ніж зростання вартості виробництва, тим самим продуктивність активів була нижчою. Підвищення рівня технічного обладнання знижує ефективність виробничих активів, оскільки показник зростання виробничих фондів перевищує темпи зростання продуктивності виробництва. Продуктивність поточних активів зменшилися. Майновий стан підприємств сільського господарства і можливості його підвищення дуже різноманітні. Чиста вартість інвестицій (скоригована на амортизацію) надає інформацію про процеси відтворення необоротних активів. Статистична залежність

між величиною доходу сільського господарства і чистої вартості інвестицій не завжди очевидна. Важко однозначно інтерпретувати це явище, тому що інвестиційна діяльність – це рівнодіюча система багатьох факторів. Інвестиції служать насамперед заміні витрат праці капіталом, таким чином, попит на капіталомісткі технології збільшується. Однак у випадку, коли робочої сили не вистачає, сільське господарство потребує інвестицій і застосування капіталомістких технологій слабке. Нарешті, рішення про проведення інвестиційної діяльності залежить винятково від конкретного сільськогосподарського підприємства, відповідно до його фінансового стану.

Таблиця 2. Питома вага необоротних та оборотних в структурі сукупних активів сільського господарства, млн грн

Рік	Сукупні активи, млн грн		Питома вага сукупних активів сільського господарства, %	Питома вага необоротних активів, %	Питома вага оборотних активів, %
	Усього в національній економіці	Сільське господарство			
2005	1477862,0	68491,8	4,63	52,18	47,45
2006	1842382,6	66356,2	3,60	51,95	47,59
2007	2494109,2	90091,8	3,61	48,48	51,16
2008	3245425,2	133086,4	4,10	44,74	54,63
2009	3676145,1	149536,1	4,07	43,93	55,42
2010	4096982,4	170800,5	4,17	40,73	58,83
2011	4646925,2	227471,2	4,90	38,06	61,31
2012	5356462,9	276348,7	5,16	36,62	63,36
2013	5095248,4	294274,6	5,78	36,97	63,01
2014	6060319,8	374019,2	6,17	29,99	70,00
2015	8073783,4	685844,9	8,49	24,95	75,04
Зміна, %	546,32	1001,35	183,29	47,82	158,14

**Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України.*

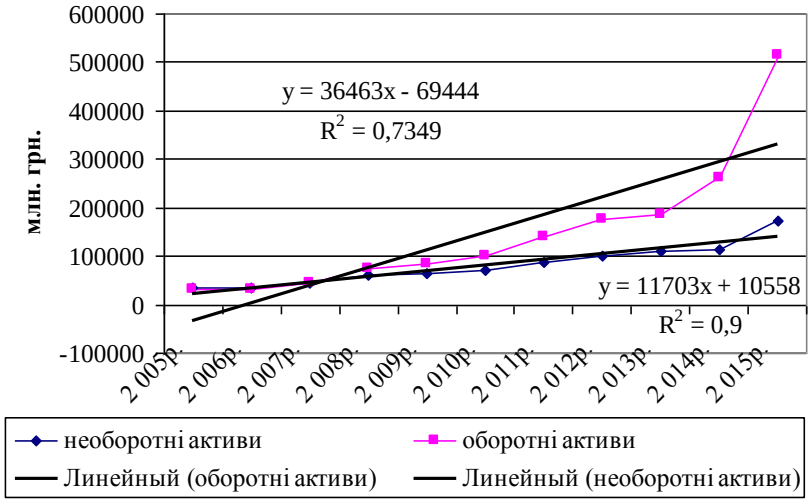

Рис. 1. Трендовий аналіз динаміки необоротних та оборотних активів сільського господарства

**Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України.*

Висновки та перспективи подальших розвідок

Економічні ресурси є важливою складовою сільськогосподарського виробництва, які суттєво впливають на потенціал і умови використання інших його факторів. Як наслідок, це призводить до поліпшення виробничих і економічних результатів. Сприятливі зміни спостерігалися в основних засобах та сукупних активах господарств. Зростання насиченості праці є наслідком підвищення виробничого потенціалу. Це свідчить про адаптивні процеси у господарствах сільськогосподарської галузі. Економічна криза і загальна ситуація на світових ринках після 2008 року вплинула на результати галузі сільського

господарства. Підприємства не були здатні до розширеного відтворення. Здійснювані інвестиційні процеси були недостатніми, аби компенсувати втрати вартості активів у результаті їх експлуатації. Однак слід зазначити, що спостерігаються певні симптоми поліпшення в процесі відтворення економічних ресурсів. Рівень залежності сільського господарства України від іноземного капіталу невеликий. З одного боку, це свідчення того, що ризики, пов'язані з виплатою боргу, були зменшені, але, з іншого, це обмежує можливості зростання.

Список літератури

1. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / [Збарський В. К., Бабієнко М. Ф., Кулаєць М. М., Синявська І. М., Хоменко М. П.]; за ред. проф. В. К. Збарського. – К.: Агроосвіта, 2013. – 352с.
2. Башнянин, Г. І. Політика управління необоротними активами малих і середніх підприємств / Г. І. Башнянин, О. І. Завійська, О. І. Дунас, Т. О. Коропецька, Г. Є. Шпаргало // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.8. – С. 162-167.
3. Захарюта, О. С. Узагальнення наукових концепцій щодо визначення суті активів / О. С. Захарюта // Управління розвитком : зб. наук. праць. – 2012. – № 1(122). – С. 183-184.
4. Липкань, О. В. Стан та основні напрями оновлення матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств / О.В. Липкань // Економіка та управління АПК: збірник наукових праць / Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – Біла Церква, 2011. – Вип. 5 (85). – С. 137-141
5. Офіційний web-сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.
6. Смирнова, Н. В. Аналіз співвідношення оборотних і необоротних активів сільськогосподарських підприємств [Текст] / Н. В. Смирнова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. – Том 18. – № 2. – С. 246-252.
7. European Commission Agricultural and Rural Development 2015. FADN, Standard reports. [10.03.2016]. Retrieved from: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm.
8. Koloszko-Chomentowska, Z. Selected effects of financing of agricultural holdings in new member states of the European Union / Z. Koloszko-Chomentowska //. Financial Internet Quarterly e-Finance, vol. 10, no 3, 2014, pp. 65- 72. [10.03.2016]. Retrieved from: http://www.e-finance.com.
9. Matemilola, B. T. Debt financing and importance of fixed assets and goodwill assets as collateral: dynamic panel evidence / B. T. Matemilola, , R. Ahmad // Journal of Business economics and Management. – 16(2). – 2015. – Pp. 407-421.
10. Peculiarities of tangible fixed assets accounting / W. Mykolaitiene, G. Vecerskiene, K. Jankauskiene, L. Valanciene // Engineering Economics. – Vol. 21. – Issue 2. – 2010. – Pp. 142-150. Retrieved from: http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11686.

References

1. Zbarsky, V. K., Babienko, N. F., Kulaezch, M. M., Sinyavskaya, I. M., Khomenko, M. P. (2013). *Agricultural Economics*. Kyiv: Agroosvita.
2. Bashnianin, G. I., Zawiyska, O. I., Dunas, O. I., Koropazcka, T. O., Shpargalo, G.E. (2012). *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*. Lviv: RVV NLTU of Ukraine.
3. Zaharjuta, O. S. (2012). Synthesis of scientific concepts regarding the definition of assets entity. *Development of management*, 1(122), 183-184.
4. Lipcan, O. V. (2011). Status and the main directions of updating of material resources of agricultural enterprises. *Economy and management of agro-industry*, 5 (85), 137-141.
5. *Official web site of the State statistics Committee of Ukraine*. (2017). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua.
6. Smyrnova, N. V. (2014). Analysis of the ratio of current and non-current assets of agricultural enterprises. *Economic analysis*, 18 (2), 246-252.
7. *European Commission Agricultural and Rural Development. FADN, Standard reports*. (2015). Retrieved from: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm.
8. Koloszko-Chomentowska, Z. (2014). *Selected effects of financing of agricultural holdings in new member states of the European Union*. Retrieved from: http://www.e-finanse.com.
9. Matemilola, B.T., Ahmad, R. (2015). Debt financing and importance of fixed assets and goodwill assets as collateral: dynamic panel evidence. *Journal of Business economics and Management*, 16 (2), 407-421.
10. Mykolaitiene, W., Vecerskiene, G., Jankauskiene, K., Valanciene L. (2010). Peculiarities of tangible fixed assets accounting. *Engineering Economics*, 21 (2), 142-150, from http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11686.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2017 р.